

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง "การจัดการการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนไทยโชนง : กรณีศึกษาบ้านคลองวัดไร่ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก" มีวัตถุประสงค์สำคัญในการศึกษาครั้งนี้คือ ศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการจัดการการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพื่อเอื้อต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมไทยโชนงบ้านคลองวัดไร่ อย่างยั่งยืน การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาภาคสนามเป็นระยะเวลา 8 เดือน โดยใช้การศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณผสมผสานกัน และยังใช้การสังเกตโดยการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด (participatant observation) ซึ่งได้มีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม(interview schedule) เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเพื่อให้มีความเชื่อถือได้มากที่สุด ในบทนี้จะได้กล่าวสรุปถึงผลของการศึกษาและแผนการจัดการที่เป็นประโยชน์และเกี่ยวข้องกับการจัดการการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมไทยโชนงบ้านคลองวัดไร่ เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการพัฒนาและศึกษาค้นคว้าต่อไป

ผลการศึกษา

1. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนไทยโชนงบ้านคลองวัดไร่ มีหลายประการด้วยกัน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะบทบาทของพ่อแม่และผู้อาวุโส ในการอบรมสั่งสอนให้เรียนรู้ในการดำเนินชีวิต มีการถ่ายทอดวิชาชีพ และประเพณีบางอย่างให้แก่บุตรหลาน ขณะเดียวกันการพัฒนาของรัฐในการจัดตั้งโรงเรียนเข้ามามีบทบาทแทนพ่อแม่และผู้อาวุโสในการสั่งสอนบุตรหลาน ทำให้เด็กเชื่อครูมากกว่าพ่อแม่ซึ่งต่างจากอดีต สถาบันครอบครัวได้เปลี่ยนบทบาทในลักษณะเกื้อกูลระหว่างครัวเรือนหรือญาติ เป็นการพึ่งพาหน่วยงาน และองค์กรของรัฐมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งรายละเอียดของพิธีกรรมส่วนมากมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยเปลี่ยนไปตามความทันสมัยจากการพัฒนา การช่วยงานญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านเวลามีพิธีกรรม การปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีในครัวเรือนยังคงมีอยู่ เช่น การให้ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสถาบันการศึกษา โรงเรียนมีบทบาทมากขึ้นในการให้ความรู้สมัยใหม่ การใช้ภาษาไทยกลาง

แทนภาษาไทยแข็ง และมีบทบาทต่อชุมชนมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญทางการศึกษามากขึ้น ในด้านสาธารณสุข มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการรักษาสมัยใหม่มากขึ้น ชาวบ้านนิยมไปรักษาที่แพทย์แผนปัจจุบันในเมือง แต่การรักษาพื้นบ้านยังคงมีอยู่ มีการอยู่ไฟ และมีการย้อมคุด ก่าเน็ดมากขึ้น โดยเฉพาะการทำหมันแบบชั่วคราวและถาวร การเปลี่ยนแปลงทางสาธารณสุขอย่างหนึ่งที่น่าสนใจมาก คือ มีการรับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ มากขึ้นกว่าอดีต การเปลี่ยนแปลงที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งคือ การพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมาก นิยมไปเที่ยวในเมือง และนอกหมู่บ้าน ขอบดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ การดื่มสุรา เล่นการพนันในงานรื่นเริงมากขึ้น แต่การคุยกับเพื่อนบ้านยังคงมีอยู่แต่ลดลงกว่าอดีต ส่วนการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเช่นกัน และนิยมใช้สิ่งเหล่านี้มากขึ้น

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ในหมู่บ้านคลองวัดไร่ มีทั้งปัจจัยภายในและภายนอกชุมชน คือ

2.1 ปัจจัยภายนอกหมู่บ้านที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. ปัจจัยด้านสาธารณูปโภค ซึ่งทำให้หมู่บ้านติดต่อกับภายนอก มีความผูกพันกับตลาดสินค้าภายนอกด้วย ทำให้ความต้องการสินค้าภายนอกเพิ่มขึ้นด้วย สภาพเศรษฐกิจในหมู่บ้านไทยแข็งคลองวัดไร่กลายเป็นแบบผลิตเพื่อการค้า มีความต้องการพื้นที่ทำกินเพิ่มเพื่อปลูกพืชตามที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นไปตามตลาดต้องการ นอกจากนี้เมื่อมีการติดต่อระหว่างเมืองกับหมู่บ้านได้สะดวกขึ้น จึงมีชาวบ้านออกไปทำงานในเมือง เดิมที่การเดินทางเข้าเมืองต้องใช้เวลาเดินทางประมาณ 8 ชั่วโมง และต้องไปพักค้างแรมที่ในเมืองหลาย ๆ วันจึงจะกลับมา ระยะเวลาเมื่อมีทางเกวียนและต่อมามีทาง รพช. แรงงานในหมู่บ้านนิยมไปเข้าเียนกลับ ในระยะแรก ๆ มีคนนิยมไปทำงานในโรงสีในเมือง ได้เรียนรู้วิชาการค้ากับการเห็นตัวอย่างชาวจีนในหมู่บ้านทำการค้า จึงทำให้ชาวบ้านบางคนหันมาทำอาชีพเป็นพ่อค้าคนกลางตระเวนรับซื้อข้าวไปส่งในเมือง ทำให้เปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมมาทำการค้า จึงทำให้เปลี่ยนอาชีพจากการทำนาไปทำอาชีพอื่นเพิ่มขึ้น และพบแนวโน้มว่าปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านหลายคนหันมาประกอบอาชีพค้าขายเพิ่มขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปัจจัยด้านสาธารณูปโภค คือการสร้างถนน ทำให้เมืองกับชนบทมีการพึ่งพาติดต่อกันดังกล่าว ซึ่งชนบทเป็นผู้บ่อนทรัพยากรทั้งที่เป็นผลผลิตและแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในเมือง และเพื่อให้ได้

ผลผลิตป้อนให้กับเมือง ทำให้ชาวบ้านบางคนเปลี่ยนอาชีพทำการค้าเพิ่มขึ้นจากการทำไร่ทำนา และมีการพึ่งพาอาศัยกันภายในหมู่บ้านน้อยลง ผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นหน่วยเศรษฐกิจหลักของหมู่บ้านเริ่มเปลี่ยนไปเป็นสินค้าจากในเมืองมากขึ้น ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 1 คือ “การที่สังคมชนบทได้มีการติดต่อกับสังคมเมืองมากขึ้นนั้น การพึ่งพาอาศัยกันในกลุ่มชนบทน้อยลง..”

นอกจากการสร้างถนนเข้าหมู่บ้านแล้ว การมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้านก็เป็นปัจจัยด้านสาธารณูปโภคอีกอย่างหนึ่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ชาวบ้านมีค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป มีการซื้อสินค้าพวกเครื่องใช้ไฟฟ้าทั้งเงินสดและเงินผ่อน ความต้องการด้านนี้มีสูงมาก ไม่เฉพาะแต่สินค้าจำเป็น แต่เป็นสินค้าที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวก ความต้องการสินค้าและพฤติกรรมการบริโภคบางอย่างเกิดขึ้นเพราะได้เรียนรู้จากการดูรายการโทรทัศน์

ดังนั้นโดยสรุปแล้วปัจจัยด้านสาธารณูปโภคเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างมาก เพราะเป็นการเปิดหมู่บ้านให้สัมพันธ์กับโลกภายนอก ชาวบ้านเล้าว้าเมื่อมีถนน รพช. รถหนักรี่เข้ามาฉายในหมู่บ้านมากขึ้น ขณะเดียวกันชาวบ้านก็มีโอกาสไปเที่ยวงานรื่นเริงในหมู่บ้านอื่น ๆ รวมทั้งในเมืองด้วย การเปลี่ยนแปลงในด้านการพักผ่อนหย่อนใจนับว่าได้รับอิทธิพลจากการพัฒนา ถนนและการมีไฟฟ้าใช้อย่างมาก ชาวบ้านมีโทรทัศน์ วิทยุเทป ตลอดจนสเตอริโอ ซึ่งลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจต่างจากอดีตมาก และเมื่อมีสถานเอนกนาลัยใกล้หมู่บ้านพฤติกรรมการรักษาพยาบาลบางอย่างเปลี่ยนไป เช่น การคลอดบุตร ก็ไม่นิยมอยู่ไฟ ขณะเดียวกันชาวบ้านก็นิยมไปรักษาตัวที่คลินิกหรือโรงพยาบาลในเมืองเมื่อเจ็บป่วยเพราะสามารถไปมาได้สะดวกมากขึ้น

ดังนั้นโดยสรุปปัจจัยด้านสาธารณูปโภค นับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละส่วนเกิดขึ้นมากน้อยแตกต่างกัน และโดยทั่วไปแล้วปัจจัยด้านสาธารณูปโภคเป็นปัจจัยที่ส่งผลร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งลักษณะที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างเด่นชัด

2. ปัจจัยด้านการแพร่กระจายวัฒนธรรม เมื่อหมู่บ้านมีถนน และการคมนาคมที่สะดวกมากขึ้น การติดต่อกับภายนอกซึ่งอาจเป็นหมู่บ้านอื่นและตัวเมือง ย่อมก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ประกอบกับมีการย้ายถิ่นฐานของประชากรจึงเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามลักษณะการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด ได้แก่ การแพร่กระจายของวัฒนธรรมของเมืองไปสู่ชนบท วัฒนธรรมบางอย่างชาวไทยซึ่งรับมาจากสังคมอื่น และนำมาปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนมีลักษณะเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) ส่วนหนึ่งของการผสมผสานทางวัฒนธรรมดังกล่าวที่เกิดขึ้นมาช้านานตามประวัติศาสตร์ของชาวไทยซึ่งที่มีความผูกพันกับไทยอีสาน และไทยภาคกลาง ดังนั้นประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างจึง

คล้าย ๆ กับประเพณีของไทยอีสาน และไทยภาคกลาง การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านต่อชุมชนไทยซึ่ง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในด้านการรับเอาความเจริญในด้านต่าง ๆ จากสังคมเมือง มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสุขอนามัย และการรักษาพยาบาล ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปในลักษณะ สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 4 ที่กล่าวว่า " การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในด้านการแพร่ความเจริญทางการแพทย์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี จากสังคมเมืองสู่ชนบท เมื่อชาวบ้านยอมรับความเจริญดังกล่าว ย่อมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบพฤติกรรมการรักษาและป้องกันการเจ็บป่วยในสังคมชนบท" ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมีแนวโน้มจะสอดคล้องกับสมมุติฐานมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้การรับสิ่งใหม่ยังปรากฏให้เห็นเด่นชัดในด้านการแต่งกายซึ่งเปลี่ยนไปจากเดิม โดยเฉพาะในหมู่วัยรุ่นที่แต่งตัวทันสมัยมากขึ้นเวลาเข้าไปในเมือง หรือเวลาไปเที่ยวงานบ้านอื่นหรือแม้กระทั่งอยู่ในบ้าน ปัจจุบันนี้คนรุ่นใหม่ไม่มีนิยมแต่งกายแบบไทยซึ่งอีก แต่จะนิยมนุ่งกางเกงยีนส์ แต่งหน้าทาปาก ใช้กระเป๋าสะพายรุ่นใหม่แทน กระเป๋า มีการใช้โทรศัพท์มือถือมากขึ้น ในด้านวัฒนธรรมของภาษาพูด การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ทำให้คนไทยซึ่งพูดภาษากลางกันมาก และพูดภาษาซึ่งน้อยลงมาก นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 5 ที่กล่าวว่า " ประสิทธิภาพของการทำงานหรือการท่องเที่ยวของปัจเจกบุคคลย่อมจะได้พบเห็นวัฒนธรรมของสังคมเมือง ซึ่งจะทำให้ได้ประสบการณ์ชีวิตจากวัฒนธรรมนั้น ทั้งในด้านภาษา วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ผลของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเป็นเรื่องของการใช้ภาษา และการแต่งกายตามแบบสังคมเมือง"

อีกลักษณะหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากปัจจัยการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมก็คือ การสร้างบ้านเรือน ซึ่งนิยมสร้างแบบสมัยใหม่ ก่อนหน้านั้นชาวบ้านเห็นตัวอย่างจากบ้านคนจีนที่เข้ามาค้าขายในหมู่บ้าน ซึ่งปลูกเป็นบ้านไม้สองชั้นหลังแรกในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านหลายคนคิดเลียนแบบ

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในการยอมรับสิ่งใหม่นั้น ยอมรับความเจริญด้านสื่อสารมวลชนด้วย ประกอบกับปัจจัยด้านสาธารณูปโภคที่ส่งผลร่วมกัน ทำให้ความเจริญด้านสื่อสารมวลชนแพร่เข้าไปในหมู่บ้านหลายรูปแบบ เช่น ทางวิทยุ โทรทัศน์ และเมื่อมีถนนติดต่อได้สะดวก หน่วยรถโฆษณาต่าง ๆ ก็เข้ามามากขึ้น การได้ดูหนังเร่ ตลาดนัด ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้รับเอาวัฒนธรรมของสังคมเมืองโดยทางอ้อม ซึ่งปรากฏเด่นชัดในด้านการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติของใจ ได้แก่ การดูโทรทัศน์ การฟังวิทยุ การร้องเพลงทันสมัยของวัยรุ่น การดูหนังเร่ที่เข้ามาฉายในหมู่บ้าน

การอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ และยังเป็นสื่อนำความเจริญต่าง ๆ มาสู่ชาวบ้าน เช่น การรู้จักปรับปรุงการผลิตของตน โดยทราบจากข่าวสารทางวิทยุและโทรทัศน์

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า ความเจริญในด้านสื่อสารมวลชนที่แพร่กระจายจากสังคมเมืองสู่ชนบทเป็นไปอย่างมากในหลาย ๆ รูปแบบ ซึ่งย่อมจะเห็นได้ว่า สื่อที่นำวัฒนธรรมสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท ทำให้ประชาชนยอมรับเอาวัฒนธรรมสังคมเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะมีการพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 6 ที่กล่าวว่า "ความเจริญในด้านสื่อสารมวลชนได้แพร่กระจายจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบทเป็นอย่างมาก ย่อมจะเห็นได้ว่าเป็นสื่อที่นำวัฒนธรรมของสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท ทำให้ประชาชนยอมรับวัฒนธรรมของสังคมเมืองต่าง ๆ มาประพฤติปฏิบัติทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ เช่น กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจมีมากกว่าแต่ก่อน"

ดังนั้นโดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านคลองวัดไร่ ส่วนหนึ่งเกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากสังคมเมืองสู่สังคมชนบท ซึ่งก็มีปัจจัยด้านอื่น ๆ เป็นตัวเสริม

3. ปัจจัยการแพร่กระจายอำนาจของรัฐ การแพร่กระจายของอำนาจรัฐได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปติดต่อสัมพันธ์กับหมู่บ้าน รวมทั้งปฏิบัติงานในหมู่บ้านตามนโยบายของรัฐบาล สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากปัจจัยการแพร่กระจายของอำนาจรัฐสามารถพิจารณาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ประการแรก เมื่อระบบสหกรณ์การเกษตรแพร่กระจายเข้าสู่หมู่บ้านตามนโยบายของรัฐบาล ทำให้ชาวบ้านสามารถยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตรได้ นายทุนในหมู่บ้านบางคนกู้เงินจากสหกรณ์ฯ แล้วนำมาให้ชาวบ้านกู้ยืมอีกต่อหนึ่งโดยคิดดอกเบี้ยแพงกว่าสหกรณ์ฯ ได้ และเมื่อสหกรณ์การเกษตร มีการจัดตั้งเป็นกองทุนสงเคราะห์อาชีพและรับสมาชิก มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้น โดยเลียนแบบมาจากกองทุน ของสหกรณ์ฯ กลุ่มนี้จะให้ความช่วยเหลือครอบครัวของสมาชิกกลุ่ม เมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งเสียชีวิต สมาชิกทั้งหมดก็จะเก็บเงินคนละ 10 บาท เพื่อช่วยเหลือญาติของสมาชิกที่เสียชีวิต ทำให้ลดความช่วยเหลือด้านการเงินจากญาติพี่น้อง จากกรณีดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การแพร่กระจายของอำนาจรัฐเข้ามามีบทบาททำให้การพึ่งพาญาติพี่น้องลดน้อยลง

ประการที่สอง เมื่อมีโรงเรียนประถมซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาแห่งชาติ โรงเรียนทำให้บทบาทของพ่อแม่หรือครอบครัวลดน้อยลง ในแง่การอบรมสั่งสอน เพราะบุตรหลานมักจะเชื่อฟังครูมากกว่าพ่อแม่ และความรู้สึกของพ่อแม่ที่คิดว่ามีโรงเรียนแล้ว ทำให้การอบรมบุตร

หลานในด้านวิชาการมีน้อยลง แต่ยังคงมีบทบาทในการอบรมบุตรหลานในเรื่องการครองเรือน เช่น การสอนให้บุตรหญิงได้เรียนรู้การปฏิบัติตามธรรมเนียม ประเพณีชาวไทยเชื้อ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีส่วน สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อ 1 ที่กล่าวว่า "การที่สังคมชนบทได้มีการติดต่อกับสังคมเมืองมากขึ้นนั้น การพึ่งพาอาศัยกันในสังคมในกลุ่มชนบทน้อยลง ระบบครอบครัวและเครือญาติซึ่งเดิมเคยเป็นหน่วยทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐได้เข้ามาทำหน้าที่เหล่านั้นแทน ระบบครอบครัวและเครือญาติได้ทำหน้าที่น้อยลง หน่วยงานที่รัฐเข้ามาได้แก่ โรงเรียนให้การศึกษากับบุตรหลาน ราชการหรือสหกรณ์ให้ชาวบ้านกู้เงินแทนที่จะไปกู้ที่นอกร เป็นต้น"

จากบทบาทของโรงเรียนดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โรงเรียนยังมีส่วนทำให้ค่านิยมทางการศึกษาของชาวบ้านเปลี่ยนไป เพราะปรากฏว่านักเรียนในรุ่นแรก ๆ จากโรงเรียนในหมู่บ้านที่ได้เรียนต่อสูง ๆ มีโอกาสเข้ารับราชการ ไม่ได้กลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่จะได้เป็น ตำรวจ ทหาร ครูเป็นต้น อย่างกรณีลูกของนางแถม ซึ่งได้เรียนต่อจนได้รับราชการเป็นนายตำรวจ ประกอบกับค่านิยมดั้งเดิม ที่ต้องการให้ลูกหลานเป็นเจ้าของคนขายคน ทำให้ชาวบ้านนิยมยกย่องการศึกษา ต้องการให้ลูกหลานเรียนสูง ๆ มากกว่าอดีตมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นับว่าเป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 2 ที่กล่าวว่า "การที่หน่วยงานของรัฐได้เข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น เช่น โรงเรียน จนสังคมยอมรับเป็นค่านิยมทางสังคมที่ยกย่องการศึกษา ต้องการให้บุตรหลานเป็นเจ้าของคนขายคน การประกอบอาชีพเกษตรกรรมลำบาก จะมีผลทำให้นักเรียนได้เรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โอกาสผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงจะกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหมือนกับบิดามารดาน้อยลง"

ประการที่สาม คือ การมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปในหมู่บ้านมากขึ้น ซึ่งมาจากหลายหน่วยงาน และเข้ามาในหมู่บ้านบ่อยครั้ง ชาวบ้านบอกว่าไม่ทราบว่าเป็นใครกันบ้าง เพราะเข้ามากันมาก แต่ที่พบบ่อยได้แก่ เจ้าหน้าที่อนามัยตำบล ซึ่งเข้ามาฉีดยาให้กับชาวบ้านที่เจ็บป่วย โดยเฉลี่ยประมาณ 4 ครั้งต่อสัปดาห์ (ผู้เขียนสังเกตตอนไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน) นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของอำเภอเข้ามาจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญ ๆ เช่น วันฉัตรมงคล วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถเป็นต้น ซึ่งเจ้าหน้าที่จะมาเรียกประชุมชาวบ้านให้ทราบล่วงหน้าก่อนการจัดกิจกรรม

ประการที่สี่ คือ การแพร่กระจายอำนาจของรัฐในลักษณะนำโครงการบางอย่างเข้าสู่หมู่บ้าน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสภาพกายภาพของหมู่บ้าน เช่น โครงการสร้างงานในชนบท (กสข.) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 จนถึงปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง โครงการ กสข. บางปีได้งบประมาณมาทำถนนเชื่อมหมู่บ้านกับหมู่บ้านอื่น เช่น ปี พ.ศ. 2520 ได้งบประมาณทำถนนไป

บ้านวังเปิด ทำให้การติดต่อกับหมู่บ้านวังเปิดสะดวกขึ้น และยังสามารถติดต่อกับหมู่บ้านอื่นได้อีก ถนนสายดังกล่าวยังใช้เชื่อมติดต่อกับตัวเมือง คือตัวอำเภอบางระกำ เมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ล่าสุดปี พ.ศ.2538 ได้งบประมาณ กสช. สร้างและซ่อมแซมถนนสายบางระกำ-วังเปิด ในปี 2540 ได้งบประมาณ กสช. ขุดลอกหนองสี และคลองอึ่งวู ที่กำลังจะตื้นเขิน ทำให้หนองสีมีน้ำตลอดปี และเป็นแหล่งจับสัตว์น้ำสำหรับงานบุญของหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามการแพร่กระจายอำนาจของรัฐเข้าสู่หมู่บ้านนี้ มีส่วนทำให้ชาวบ้านเกิดการเปรียบเทียบหมู่บ้านของตนกับหมู่บ้านอื่นมากขึ้น

4. อิทธิพลของระบบการค้า หมู่บ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากการได้เห็นตัวอย่างจากพ่อค้าคนจีนที่เข้ามาค้าขายในหมู่บ้าน คือนางปั้นและนายเชิญเชื้อสายจีนทั้งสองเข้ามาทำการค้าหลายรูปแบบ ตั้งแต่การค้าขายของชำ การรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้านไปขายในเมือง การทำโรงสี การให้กู้ยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ย สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลทำให้ชาวบ้านเลียนแบบ นอกจากนี้ชาวบ้านได้เลียนแบบการให้กู้ยืมโดยคิดดอกเบี้ย และการจำนองซึ่งถ้าไม่ไถ่ถอนในเวลาที่กำหนดก็ถูกยึดไร่นา นายทุนหลายคนเล่าว่าเดิมไม่มีใครกล้ายึดที่นาลูกหนี้ นายเชิญทำต่อมานายทุนคนอื่นก็ทำตามนายเชิญ ปัจจุบันกลายเป็นผู้ที่มีที่นามากที่สุดจากบุคคลที่เริ่มแรกเช่าที่ดินทำกิน อย่างไรก็ตามการสะสมทุนในรูปของที่ดินในหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไม่เด่นชัดนัก อิทธิพลของระบบการค้าที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงข้างต้นนี้แล้ว ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นต่าง ๆ ประกอบกับในปัจจุบันด้านสาธารณูปโภค ดังนั้นจึงสอดคล้องกับสมมุติฐาน ข้อ 7 บางส่วนคือ เมื่อการติดต่อระหว่างเมืองกับชนบทมากขึ้นกว่าเดิม โดยแพร่หลายในด้านการแพร่กระจายของระบบการค้า ก่อให้เกิดการสะสมทุนทรัพย์ และเนื่องจากแต่ละคนสะสมไม่เท่ากันจึงก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนอย่างไม่เคยมีมาก่อน รูปแบบของทรัพย์สินที่สำคัญที่สุดคือที่ดิน ดังนั้นแบบถือครองที่ดินอาจจะนำไปสู่การแบ่งชนชั้นทางเศรษฐกิจในหมู่บ้าน ในหมู่บ้านคลองวัดไร่รูปแบบของการสะสมทุนทรัพย์ไม่ใช่ที่ดิน บางคนมีฐานะดีแต่ไม่ได้มีที่ดินมาก ดังนั้นแบบแผนการถือครองที่ดินไม่อาจแบ่งชนชั้นทางเศรษฐกิจได้อย่างชัดเจน ยังต้องมีปัจจัยด้านอื่น ๆ ประกอบ

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านคลองวัดไร่ นั้น เกิดจากปัจจัยการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ได้แก่ ปัจจัยด้านสาธารณูปโภค ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา ปัจจัยด้านบุคลิกภาพของชาติพันธุ์ ปัจจัยด้านการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ปัจจัยด้านการแพร่กระจายของอำนาจรัฐ ปัจจัยของระบบการค้า และปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในระดับที่แตกต่างกันในการเปลี่ยนแปลงแต่ละด้าน ซึ่งไม่สามารถชี้ได้เด่นชัดว่าปัจจัยใดส่งผลมากกว่า ปัจจัยใดในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2.2 ปัจจัยภายในหมู่บ้านที่มีผลต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. ปัจจัยด้านระบบนิเวศ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในหมู่บ้านคลองวัดไร่ ได้รับอิทธิพลจากระบบนิเวศของหมู่บ้านคลองวัดไร่ อยู่หลายลักษณะ ปัจจัยทางด้านระบบนิเวศ หมายรวมถึง สภาพแวดล้อมทางภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ สถานที่ตั้งหมู่บ้าน

สำหรับการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านระบบนิเวศของหมู่บ้านอยู่ไม่มากก็น้อย เพราะที่ตั้งของชุมชนหมู่บ้านคลองวัดไร่นั้นอยู่ติดถนน ทำให้การคมนาคมสะดวก สามารถไปมาระหว่างเมืองและหมู่บ้านอื่นได้ง่าย ทำให้มีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่น ๆ ทั้งการไปเที่ยว การไปร่วมงานบุญ งานเทศกาลต่าง ๆ รวมทั้งการอพยพไปทำงานนอกหมู่บ้าน และเมื่อหมู่บ้านประสบภัยแล้งชาวบ้านก็ย้ายไปจับจองที่ดินทำกินที่อื่นหรือย้ายไปอยู่ใกล้แหล่งน้ำมากขึ้นราว 20 ปีก่อน หมู่บ้านประสบกับภาวะน้ำท่วมจากการไหลบ่าของแม่น้ำยม ทำให้ต้องขุดดินรอบ ๆ หมู่บ้านมาถมบริเวณหมู่บ้านให้สูงขึ้น และเพื่อตักน้ำไม่ให้ไหลเข้าหมู่บ้าน และเมื่อประชากรเพิ่มขึ้นมากเกิดความแออัด จึงมีชาวบ้านบางพวกออกมาตั้งบ้านเรือนอยู่รอบ ๆ หมู่บ้านซึ่งเดิมเป็นที่ทำกิน เป็นที่สวนบ้าง ซึ่งผลต่อความสัมพันธ์กับเครือญาติ ประกอบกับเมื่อพื้นที่ป่าถูกถางเพื่อจับจองเป็นที่ดินทำกินและถนน อาหารป่าจึงหาได้ยากขึ้น และเมื่อมีถนน รพช. ทำให้หมู่บ้านติดต่อกับภายนอก มีการท่องเที่ยวไปตามหมู่บ้านอื่นและในเมืองมากขึ้น ได้พบเห็นและมีประสบการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านขนบธรรมเนียมประเพณี บางอย่างเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอย่างช้า ๆ มีการรับเอาประเพณีงานบุญของไทยภาคกลางเข้าไปปฏิบัติ มีการแลกเปลี่ยนด้านภาษา และวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 5 คือ “ประสบการณ์การทำงานหรือการท่องเที่ยวของปัจเจกบุคคลย่อมจะได้พบเห็นวัฒนธรรมของสังคมเมือง ซึ่งจะทำให้ได้ประสบการณ์ชีวิต ทั้งในด้านภาษา วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ผลของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เป็นเรื่องการใช้ภาษา และการแต่งกายตามแบบสังคมเมือง”

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าปัจจัยในด้าระบบนิเวศเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวไทยชอง หมู่บ้านคลองวัดไร่ได้ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ แตกต่างกัน

โดยสรุปแล้วปัจจัยด้านระบบนิเวศเป็นปัจจัยหนึ่งทีก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเกิดจากสภาพการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ทำกิน สภาพที่ตั้งของหมู่บ้าน สภาพการเปลี่ยนแปลงขอบป่า ตลอดจนภูมิอากาศ จึงนับได้ว่าปัจจัยด้านระบบนิเวศมีอิทธิพลและเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อยู่มาก

2. ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ จากสภาพหมู่บ้านคลองวัดไร่ เป็นหมู่บ้านชาติพันธุ์ ซึ่งมีประวัติความเป็นมายาวนานควบคู่สัมพันธ์กับชนชาติไทยยุครัตนโกสินทร์ ลักษณะเด่นของชาวไทยໄໝก็คือ ซื่อสัตย์ ซынทำมาหากิน และเชื่อฟังผู้นำ เพราะชาวไทยໄໝบ้านคลองวัดไร่ได้ติดตามผู้นำมาตั้งหมู่บ้าน และมีความรู้สึกภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง อีกลักษณะหนึ่งที่พบในหมู่บ้านชาติพันธุ์ คือ การเรียนรู้และยอมรับสิ่งใหม่ได้เร็ว ถ้าพิจารณาเห็นว่าเป็นประโยชน์ แต่ถ้ารับมาแล้วไม่เหมาะสมก็จะเลิกปฏิบัติ

ดังนั้นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ในหมู่บ้านไทยໄໝ คลองวัดไร่ ได้แก่ ปัจจัยด้านสาธารณูปโภค ปัจจัยด้านระบบนิเวศ ปัจจัยด้านการแพร่กระจายของวัฒนธรรม ปัจจัยการแพร่กระจายอำนาจของรัฐ ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และปัจจัยด้านอิทธิพลของระบบการค้า ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวจะส่งผลร่วมกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงแต่ละด้าน ปัจจัยแต่ละอย่างก็เกือหนุนในลักษณะแตกต่างกัน

3. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านไทยໄໝคลองวัดไร่

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมในหมู่บ้านคลองวัดไร่ ที่เห็นได้เด่นชัด คือ การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ด้านการผลิตทางการเกษตร การใช้เครื่องมืออำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในครัวเรือนมากขึ้น และเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีมากขึ้น โดยการส่งเสริมการศึกษาให้บุตรหลาน การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ เช่น การวางแผนครอบครัว มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาและเจ้าหน้าที่ของรัฐมากขึ้น และปัญหาสังคมในหมู่บ้านมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น การยอมรับการแต่งงานข้ามเชื้อชาติมีมากขึ้น ความเคร่งครัดในประเพณีลดลงกว่าเดิม การเชื่อฟังพ่อแม่และผู้อาวุโามีแนวโน้มเปลี่ยนไปจากเดิม

การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมในหมู่บ้านคลองวัดไร่ มีปัจจัยภายนอกหมู่บ้านที่ส่งผลกระทบมากกว่าปัจจัยภายในหมู่บ้าน การศึกษาลักษณะดังกล่าวจะทำให้เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ ซึ่งทำให้พบว่าลักษณะเฉพาะของหมู่บ้านไทยໄໝบางประการ อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้ไม่มากนัก

4. แผนการจัดการการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาการจัดการการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นในชุมชนไทยใต้ บ้านคลองวัดไร่ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ในบทที่ 4 ทำให้ทราบถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนไทยใต้ บ้านคลองวัดไร่ ทำให้สภาพทางสังคมและวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และเกิดปัญหาตามมาหลายประการด้วยกัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาทางจัดการแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้เอื้อต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมให้ยั่งยืนตลอดไป ดังตาราง 15

ตาราง 15 แผนการจัดการการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านคลองวัดไร่

ระดับการเปลี่ยนแปลง	วัฒนธรรม/ประเพณี/ความเชื่อ	แผนการจัดการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
เชิงบวก 1. เชิงบวกเล็กน้อย 2. เชิงบวกปานกลาง 3. เชิงบวกมาก	1. ในครอบครัวใช้ภาษาไทย 2. การรับประทานอาหารสุกๆดิบๆ - -	- ควรมีการจัดการหลักสูตรท้องถิ่น - จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้	อบต., ศึกษานิเทศก์อำเภอ และโรงเรียน สาธารณสุขอำเภอ และโรงเรียน - -
เชิงลบ 1. เชิงลบเล็กน้อย	1. ประเพณีทั้ง 4 ด้าน - ประเพณีในครอบครัว - ประเพณีการแต่งงาน - ประเพณีการจัดงานศพ - ประเพณีการเดินเรือน 2. ความเชื่อ - ที่อยู่อาศัย	- จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟู วัฒนธรรม ไทยเชิงในอำเภอบางระกำ - จัดตั้งกลุ่มหมอทำพิธีประจำหมู่บ้าน - จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานไทยเชิง	อบต., ผู้นำท้องถิ่น, โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ - - อบต., โรงเรียน, ผู้นำท้องถิ่น

ระดับการเปลี่ยนแปลง	วัฒนธรรม/ประเพณี/ความเชื่อ	แผนการจัดการ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
2. เติบโตปานกลาง 3. เติบโตมาก	3. การทะเล้น 4. การใช้ภาษาเชิง	<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งชมรมการเล่นไทยเชิง (ไปร่วมแสดงในงานและเทศกาลต่างทั้งในและนอกพื้นที่) - จัดตั้งหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นในแผนการเรียน การศึกษา - จัดตั้งชมรมอนุรักษ์ภาษาไทยเชิง 	อบรม, โรงเรียน, พัฒนาชุมชน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ร่วมกับผู้นำท้องถิ่น และโรงเรียน ศูนย์ศึกษาวัฒนธรรมประจำอำเภอ ร่วมกับผู้นำท้องถิ่น และโรงเรียน

การเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ที่มิได้กล่าวถึงในตาราง 15 เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นคุณต่อไทยเชิง จึงต้องมีแผนการจัดการใด ๆ แต่ควรมีมาตรการป้องกัน คือผู้เข้าชม และชุมชนควรร่วมกันอนุรักษ์ไว้โดยการจัดกิจกรรมภายในหมู่บ้านทุกครั้งที่มีโอกาส